

1953-ban Faragó József és Jagamas János magyar népdalokat gyűjtött a településen. 1974-ben tanulókkal szervezett néprajzi gyűjtőexpedíciónk kereste fel. Azóta is gyakori célpontja a különféle (nyelv-, néprajz- és folklór-) kutatásoknak.

Megemlítjük 1974. évi expedíciónk néhány fontosabb adatközlőjének a nevét: László György – románul Gheorghe Laslau (77), László Gy. Katalin (78), Ferenc Rózsi (55), Ignat Mihai (80), Bereck György Mária, Harabagiu Károly (38), Harabagiu György (falufelölős a Sanduleni Néptanácsnál).

Megemlítünk néhány helynevet is: Porond (köves, homokos terület a patakmederben), Dósz, Dealul Stâinii (Esztena dombja), Forrófalvi domb, Szőlősök dombja, Rotariu teteje (kiemelkedések), Dószí Gödre, István Gödre, Carunta Gödör, Crosa, Stufu patakja.

Farkasfalva (Fărcășeni)

Farkasfalva a Románvásár vidéki csángómagyar lakosságú tömb legészakibb, majdnem teljesen katolikusok által lakott települése. Mivel a környező vidék itt már majdnem teljesen román, ez a falu is csak vallásában, szokásaiban és hagyományaiban őrzi magyar eredetét. Lakói, akik már nem beszélnek régi anyanyelvüket, mégis a 20. század folyamán is unguroknak (magyaroknak) vallották magukat.

Farkasfalva a Szeret bal partján található a Szeret völgyét a Moldvai Mezőségtől elválasztó dombok közti nyeregben, a Fărcășei (Farkasfalvi) patak völgyében, 30 kilométer távolságra Románvásártól északra, Szkéjától 4 kilométerre.

Földrajzi környezetét tekintve a Jászvásári-oldalak és a sztrungaruginoasai nyereg vidékéhez tartozik, ahol a középszarmata üledékek, márgák, agyagok, homokkövek és homokok uralkodnak. A domborzatát 300 méternél alacsonyabb dombok, halmok alkotják, amelyek kisebb magasságuk révén megkönnyítik a Szeret völgye és

a Bahluj–Sise (Jijia) völgye közti közlekedést. A felszint gyengén és közepesen leöblített csernozjom és agyagos-iluviális (argiloiluviális) talaj borítja.

A falu mellett a Soci (Szöcs) patak völgyében késő halstatti és La Tène korú (vaskori) kerámiatöredékek kerültek elő, valamint 7–8. századi feudális korú leletek.¹

Farkasfalva neve a magyar *farkas* szóból származik. Román nevét is ebből vezetik le. A település magyar neve évszázadokkal megelőzte a kolostori birtokra a 18. században telepített magyarok létét. Feltételezhetjük ebből is és a más magyar toponimiák jelenlétéből, hogy a román államalapítás előtti időben Moldvának ritka magyar lakossága lehetett, ami nem maradt fenn, felszívódott az évszázadok során. Különbözik a Farkas nevek mind olyan helyeken fordulnak elő Romániában, ahol a magyar népesség hajdani léte bizonyított (Szörényi Bánság, Szekujeni megye, Moldva).

A falu nagyon régi. 1640. március 28-án Vasile Lupu vajda a négy főpásztorral és a bojárok tanácsával karöltve a jászvásári Trei Ierarhi (Három főpap) kolostornak több falut, malmot adományozott, amelyek között első helyen szerepelt Fărcășeni falu a románi kerületből, halastóval, amely addig a székjai vásárhelynek engedelmességet.² Azt feltételezik, hogy a katolikus magyarok a kolostor birtokára Domafalváról hozott telepések lehettek, mivel ez a falu is ugyanannak a kolostornak a tartozéka volt.³

A Misszió prefektusának, Joan Hrisostomul Dejoannisnek 1762. április 9-i jelentésében – katolikus statisztikában először – szerepelt Farkasfalva „Traesseno” néven, ahol 10 ház és 54 hívő élt, akiket a domafalvi lelkész gondoz.⁴ 1814. május 30-án Bonaventura Berardi, a Misszió prefektusa jelentésében arról számolt be, hogy Fărcășe-

¹ Obreja, 1979. 81.

² Gabor, 1996. 98.

³ Uo.

⁴ Uo.

niben templomot építettek abban az évben, de hiányoztak a liturgiához szükséges kellékek.¹

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában, amelyet a bécsi császári levéltárban őriznek, „Farkaschener” néven említették, és már akkor tekintélyes nagy falu volt. 60 ház, 25 családfő és 67 szolgálatra alkalmas személy élt ott, akik 12 ló és 34 ökörfogatot tudtak kiállítani.²

Jerney János a 19. század közepén készült útleírásában megemlítette 200 csángó katolikus lakosát, akik már nem tudtak magyarul. Megvolt már a katolikus temploma, amelyet Mária mennybevitele tiszteletére szenteltek fel.³

Kovács Ferenc a jászvásári apostoli vikariátus 1857. évi jelentése alapján, mint Domafalva fiókegyházát, templomát és 431 katolikus lakosát említette.⁴

Román megye 19. század végi földrajzi szótárának a megjelenése idején 180 ház volt a faluban, s a szótáríró közölte, hogy ennek a falunak a lakói mind magyarok: 120 család és 480 lakos.⁵ Csak 1 család volt zsidó a településen. A magyarok a márkosfalvi plebániához tartoztak, és temploma védőszentjének a napján, augusztus 18-án búcsút tartottak.⁶

A jászvásári püspökség 1902. évi sematizmusában 695 katolikus lakosát említették, mint Márkosfalva fiókegyházát.⁷

Ciocan N. *A Román megyei keresztény katolikusok monográfiájában* azt írta, hogy templomát 1872-ben vályogból építették újjá régi temploma romjain, és Nagyboldogasszony tiszteletére szentelték fel.⁸ Két temető van a faluban, katolikus és ortodox. Szeptember 15-

¹ Gabor, 1996. 98.

² Domokos, 1987. 104.

³ Jerney, 1851. I. 172.

⁴ Kovács, 1870. 48.

⁵ Condrea, 1981. 48.

⁶ Uo.

⁷ Auner, 1908. 80–81.

⁸ Ciocan, 1924. 41.

i nagyvásárain, búcsúin az 1500 személyt is meghaladta a résztvevők száma.¹

Weigand Gusztáv, a híres lipcei német nyelvészprofesszor, aki moldvai tanulmányútján győződhetett meg a csángó problémáról, azok közé a települések közé sorolta be Farkasfalvát, amelyek megőrizték régi magyar nyelvük sajátosságát és sziszegő tájszólásukat a nyelvváltás után is, tehát román nyelven is megtartották.²

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával 796 lakosából 774 volt a római katolikusok száma.³

A falu lakossága a következő ütemben növekedett: 1912-ben 750, 1930-ban 796, 1966-ban 1457, 1977-ben 1280 lakosa volt.⁴ 2005-ben 591 katolikus család, illetve 1996 hívő élt a faluban.⁵ 100 év alatt több mint két és félszeresére emelkedett a lakosság száma.

Régen a márkosfalvi plebánia fiókegyháza volt, ahol Ioan Ferentz, a tudós, csángó származású, pap történetíró volt a plebános. Ő építette 1927-ben Farkasfalva első téglatemplomát. Ez a templom 1995-ig szolgált, amikor új templomot építettek. A templom védőszentje a Nagyboldogasszony. 1951-ben önálló plebánia alakult Farkasfalván. Jelentősebb fiókegyháza Alsóoborocsény (Caracasi), amelynek régi templomát 1931-ben építették, majd 1950-ben új templomot emeltek, amelyet Szent Mihály tiszteletére szenteltek fel. 57 katolikus család, illetve 162 hívő élt Karakason. Ezenkívül Cucova és Heleştieni (Halasfalva) katolikus lakóit is a farkasfalvi plebánia gondozza.⁶

Farkasfalva állattenyésztő-ágrár gazdaságú, a földművelés a lakosság alapfoglalkozása. A falu szolgáltató és kereskedelmi egységekkel is rendelkezik. Vannak, akik bejárnak Románvásár és Paskán üzemeibe dolgozni. A falu határában homokkő kőfejtők vannak.

¹ Uo.

² Domokos, 1987. 128.

³ Uo. 252. és Maniulă, 1938. 705.

⁴ Obreja, 1979. 81.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 323.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 323.

Farkasfalva egyike a a szórványszámba menő kompakt katolikus településeknek, amelyek manapság már csak titkon őrzik hagyományukat és magyar eredetük emlékét, mert napjainkban már azt is elvitatják tőlük.

Fehérvölgy (Arămoaia)

A Fehérvölgy a Moldva egyik jobb oldali mellékpatakának a völgye, amelyik Tupilácznál torkollik a folyóba. Itt haladt a hajdani postaút Talpa és Borgován felé. Ebben a völgyben két kis telep is keletkezett, ahol katolikusok is éltek. Arămoaia egy kis házcsoportnak a neve, Totoiești település része, Tupilați község faluja Neamț megyében, 3 kilométer távolságra nyugatra a községközponttól. Kétoldalt a Szub-Kárpátok dombkoszorúja keretezi. A település régi neve volt a Valea Albă (Fehérvölgy). Ezen a néven szerepelt a régi egyházi statisztikákban is.

A Misszió 1850. évi sematizmusában 9 katolikus lélekkel szerepelt.¹ Az itteni katolikusok Talpa és Borgovánról, valamint a Moldván túli terület többi kis faluiból származnak. 1891 után ezt a falut folyamatosan Arămoaia néven említették, 1930-ban 176 lakója közül 33-an voltak katolikusok, akik mind magyarnak vallották magukat.² Azóta Tupilác faluhoz sorolják be, amely a nisiporesti plebánia fiókegyháza.

¹ Gabor, 1996. 13.

² Maniulă, 1938. 310., 676.

Felsőburjános (Buruienişul de Sus)

Egy kis falu kis katolikus közösséggel, Felsőburjános, a Tatros völgyében Bruszturósza és Ágas községek közt, amely katolikus templommal is rendelkezik.

Felsőburjános a Tatros baloldali mellékvizének, a Burjános (Sugura) pataknak a völgyébe felnyúló házcsoport. Összeépült a Tatros völgyi Ágas faluval, ahol szintén él egy kis katolikus közösség 60 kilométerre van Csikszeredától, 77 kilométerre Bákótól és 23 kilométerre Kománfalvától (Comăneşti). Bruszturósza község faluja.

Természeti környezetét tekintve a Keleti-Kárpátok paleogén flis övezetéhez és a kréta-paleogén Tarkó takaró vidékéhez tartozik, ahol a folyó széles völgyben kigyózik a kréta flis uralkodóan agyagos, márgás, palás rétegei, a Tarkó és a Csiki-havasok közt. A házcsoport a Tatrosba betorkolló Burjános (Sugura) patak völgyében található, amely a Preotesele (1338 méter magas) csúcs oldalában ered, és a folyó bal oldali mellékpataka. A völgy északi oldalán a falu felett a 786 méter magas Sugura hegység emelkedik. A falu közvetlen környezetében kopár hegyoldalak, a falu felett bükk- és fenyőerdők sötétlenek. Talajai podzolos erdei talajok és törmelékes váztalajok.

A katolikusokat először a Misszió 1774. évi sematizmusában említették „Burienesium” néven, összesen 32 hívővel.¹

Ez a falu is kevésbé ismert a csángókutatók körében. Az itt élő katolikusokat Sebestyén Ede említette először *A romániai magyarok élete* című tanulmányában, ahol mint Dormánfalva (Dărmăneşti) leányegyházát közölte.²

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával 282 lakosából 52 volt a katolikusok száma.³

1996-ban 31 család, illetve 89 volt a lélekszámuk.⁴

¹ Gabor, 1996. 54.

² Sebestyén, 1904. 40.

³ Domokos, 1987. 169.; Maniulă, 1938. 537.

⁴ *Almanahul Presa Bună*. 1996.

2005-ben 32 család és 88 volt a katolikus hívők száma.¹

Katolikus templomát 1954–1960 közt építették bornákból a hívők által felajánlott telken, és Keresztelő Szent János születése tiszteletére szentelték fel.

Régen a dormánfalvi katolikus plebániához tartozott, 1995 óta a bruszturószai plebánia leányegyháza.

Lakói kisebb mértékben földműveléssel és állattenyésztéssel, többnyire erdőgazdálkodással foglalkoznak. Itt is találkozunk háziiparral, fonás-szövésel, szőnyegek, lócatakarók készítésével. A falu mint gyógyhely is jelentős. A Burjános (Sugura) völgyében található gyógyforrások gyomor-, bél-, vese-, krónikus májbetegségek és allergiás állapotok kezelésére, gyógyítására alkalmasak. Ezért kis gyógyfürdő is kialakulhat a településen.

¹ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 319.

Felsőmuncsel (Muncelul de Sus)

A Románvásár környéki katolikus telepek északi peremén elhelyezkedő falu, ahol a katolikusok egy kisebb közösséget alkotnak egy nagy román településen, és az arányszámuk is csökkenőben van.

Felsőmuncsel a Moldvát a Szerettől elválasztó dombsorgerinc utolsó déli elágazására kapaszkodik fel a Podul Turcului (Tatár Hídja) vagy Muncsel patak völgyfőjében, a forrásvidékéhez közel, Románvásártól északnyugatra 28 kilométer távolságra. Magosfalva (Mogoșești Siret) község faluja.

A település neve a domborzati formára utal, amelyen elhelyezkedik. Magaslatot, halmot, hegyecskét jelent, és megjelöli a völgy felső részét, ahol fekszik.

Szabadparaszti (részes = răzeș) falu volt, amelyet 1473-ban említettek először.¹ A 15. században valószínűen román vagy elrománosodott falu volt, ahol a katolikusok a 17–19. században telepedtek le. A moldvai katolikus közösségek szótárában erdélyi menekülteknek jelölik meg, amelyek átcsoportosultak, és a környező katolikus faluból telepedtek ide. A 19. századi források sorra megemlégtették őket. A halasfalvi plebánia *Status Animarum*ában 1831-ben „Moncell” néven szerepelt, ahol akkor 5 katolikus család volt.²

Jerney János a század közepén Muncselu néven említette, mint Halasfalva félegyházát, 50 katolikus csángómagyar lakossal.³ Kovács Ferenc Moncela néven 63 katolikus, részben magyar nyelvű lakosát említette, a jászvásári katolikus vikariátus 1857. évi jelentése nyomán.⁴

Román megyének a 19. század végén megjelent földrajzi szótára 352 családját, illetve 1226 lakosát említette, akik közül 15 család

¹ Obreja, 1979. 160.

² Gabor, 1996. 181.

³ Jerney, 1851. I. 198.

⁴ Kovács, 1870. 48.

zsidó és 100 család (250 lélek) magyar volt.¹ A faluban *kútbodó*-nokat készítettek. A fátönkök közepét kivájták, és források foglálására használták fel, hogy megerősítsék az oldalukat. Elterjedt volt a faluban az ánizs művelése. A magyarok ebben a faluban a halasfalvi plebániához tartoztak.²

A jászvásári katolikus püspökség 1902. évi sematizmusa már csak 58 katolikus lakosát említette.³

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával 1262 lakosából 55 volt katolikus, akik közül 12 vallotta magát magyar nemzetiségűnek.⁴

A település lakosságának a növekedését a következő szám adatok szemléltetik: 1912-ben 1318, 1930-ban 1462, 1966-ban 2448, 1977-ben 2495 lakosa volt.⁵ 2005-ben 28 katolikus család, illetve 74 katolikus lakos élt a faluban.⁶

1999-ben új katolikus templomot építettek Felsőmuncselen, és Az Úr színeváltozása tiszteletére szentelték fel, augusztus 6-án tartott búcsúval. Jelenleg a magosfalvi plebánia fiókegyháza.

Gazdasági életét tekintve földműves és állattenyésztő jellegű falu, ahol szerepe van a famegmunkálásnak és a gyűjtögetésnek is. A falu határában malom van. A faluban kereskedelmi és szolgáltatási egységek működnek.

Fogadjisten (Iacobești)

A bukovini székelyek első telepe volt, amely a tartomány Ausztria általi 1774. évi megszállása után, 1776-ban már megalakult a madéfalvi veszedelemkor elmenekült székely telepesekből. Lakói a 19. század utolsó évtizedeiben, a 20. század

¹ Condrea, 1891. 80.

² Uo.

³ Auner, 1908. 80–81.

⁴ Domokos, 1987. 251.; Maniulă, 1938. 368–369., 705.

⁵ Obreja, 1979. 160.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 328.

elején, majd 1941-ben Magyarországra települtek át, így nem maradt itt katolikus közösség, ma csak ortodoxok lakják.

Fogadjisten Grănicești község faluja a Horait pataknak a Szucsávába torkollása közelében, Radóctól délkeletre, mintegy 20 kilométer távolságra.

Gegő Elek 1838-ban megjelent munkájában 700-ban jelölte meg a számukat.¹ László Mihály a *Földrajzi közleményekben* 1877-ben megjelent munkájában 800-ban jelölte a számukat megjegyezve, hogy kevesebb oláh is él a faluban.² A kitelepedéseknek a következőben a 20. század elején már többségbe kerültek az ortodoxok. Az 1930. évi népszámlálás idején 855 lakosából 172-en voltak katolikusok, s 153-an vallották magukat magyar nemzetiségűeknek és magyar anyanyelvűeknek.³

1941-ben a megmaradt magyar lakosság kitelepedett Magyarországra, ahol bácskai átmeneti szálláshelyük után a Dunántúlon, a Völgységben, Bátaszék és Vaskút községekben a józseffalviakkal együtt telepedtek le, a kitelepített németek helyébe.

Foksány (Focșani)

Százezres nagyságrendű város a hajdani két fejedelemség határán, a milkói, az első katolikus püspökség közelében, amely mindig jelentős magyar lakossággal is rendelkezett.

Foksány az Alsó-Szeret síksága északnyugati övezetében helyezkedik el a vásárvonalon, a Putna felé igyekvő Milkov folyó közelében, 55 méter tengerszintfeletti magasságban, a Plojest–Râmnicul Sărat–Bákó 2 számú DN (Nemzeti Út) mentén, 105 kilométerre Bákótól délre. A Milkov egyik ága régen átszelte a várost, amely

¹ Gegő, 1838. 117.

² Lükő, 1936. 175.

³ Domokos, 1987. 257.

Moldva és Havasalföld határának számított. A régi Putna, a mai Vrancea megye központja. *Municipium*.

Földrajzi helyzetét tekintve a a Foksány–Galac törésvonal mentén az Alsó-Szeret mélyföldje és a Kárpát-kanyar piemontjának (hordalékletítő) kontakt övezetéhez tartozik. Itt találkoznak a mélyben az Erdélyi–Pannon lemez a moesiai és a moldvai-podóliai lemezzel. Ezeknek az ütközése hozta létre Románia legaktívabb szeizmikus centrumát a Vranceai-medence alatt, mintegy 60 kilométer mélységben. Az alföldet negyedkori homokok, kavics-, agyag- és márgarétegek töltötték fel, de napjainkban is süllyedőben van, míg a szomszédos Kárpát-kanyar emelkedik. Az övezet szárazföldi éghajlata hatására termékeny csernozjom talaj alakult ki.

A település neve a „Focşa” (Foksa) személynévből ered.¹

A 14. századig a két fejedelemség közti semleges övezetbe tartozott a magyar király fennhatósága alatt. Előbb Havasalföld terjesztette ki az uralmát a 15. században, majd 1473-ban Ștefan cel Mare, miután Radu cel Frumos seregeit legyőzte, terjesztette ki Moldva határait a Milkov folyóig. Ezután Foksány vásárhely két részre szakadt: Focșanii Munteni és Focșanii Moldovenire. Utóbbi Putna megye székhelye volt.²

Foksány ma Dél-Moldva egyik legfontosabb gazdasági, kulturális központja. Határában kavicsbánya van. Jelentős nehézipari központ: hőerőműve, vasöntödéje, dróthengerműve, nehézgépeket, valamint vegyipari cserealkatrészeket és felszereléseket gyártó üzeme van. Gyártanak még elektromos motorokat, berendezéseket, sajtókat, öntőformákat és forgácsolószerszámokat. Ezenkívül megemlíthetjük zománcos edényeket gyártó üzemét, mezőgazdasági gép- és felszerelésjavító vállalatát. Nagy faipari kombinát (bútor- és farostlemez), konfekció, kötöttárugyár, gyapot- és gyapjúfonoda, műanyagfeldolgozó és betonelem- (ház) gyár, borászati kombinátja is van.

Foksány jelentős szőlészeti és gyümölcsstermesztési központ is.

¹ Canianu–Candrea, 1897. 128.

² Gabor, 1996. 103.

Múzeuma, színháza, és számos műemléke van. 1546 óta említetik mint vásárhelyet.

Katolikus lakosainak gyökerei a 13. századig nyúlnak vissza, amikor 1229-ben 15 000 kunt kereszteltek meg ebben az övezetben. Közben évszázadokra megszakadt a folytonosságuk. 1526-ban a Szentszék ismét milkói püspököt nevezett ki.

1687-ben Vito Piluzzio, a Misszió ferences konvertuális szerzeteseinek a prefektusa a foksányi templomról írta: Foksányban sok katolikus van, különböző nemzetiségűek. „A templomnak nincs semmi jövedelme, az emberek szőlőszüret idején adnak valamit a papnak is.” A 19. századig nincs újabb feljegyzés a katolikusokról, amit azzal magyaráznak, hogy a török inváziók gyakorisága miatt csendesebb helyeket választottak. 1725-ben írta Bossi: „Ezek a helyeken a misszionáriusok sok veszélynek vannak kitéve.” Az Istenanya mennybevitelének a napján az Oláhországgal szomszédos részeken meg akart látogatni néhány katolikust. Elfogták, és Foksálynak nevezett helyen meztelenül ütötték, kínozták, míg egy török, aki ismerte, ki nem szabadította.²

1832-ben megjelenik Foksányban egy kis kápolna a régi temetőben, az Oancei kanyarban (Contul Oancei), a moldvai részen. 1836-ban Foksányt önálló plebániává nyilvánították.³ Mai templomát 1846-ban kezdték építeni a Calea Națională mellett, 100 méterre a Határpataktól a Moldvai részen, s Péter és Pál apostolok tiszteletére szentelték fel.⁴

Jerney János beszámolója szerint a 19. század közepén anyatemplomáról írta, hogy Szűz Máriának van felszentelve. 200 katolikus lakosa nagyjából jövevény magyarok, mesterséget és kereskedést űzők.⁵

¹ Enășel, 1994. 9.

² Uo.

³ Gabor, 1996. 103.

⁴ Uo.

⁵ Jerney, 1851. I. 175.

Az 1851. évi és az 1875. évi sematizmusok szerint az egyházban használatos nyelv a magyar, a román és a német.¹

Frunzescu 1872-ben megjelent topográfiai és statisztikai szótárában a város vízhiányáról panaszkodott. Volt 15 utcai csurgó és mintegy 100 utcai kútja. 5 piaca, 7 köhidja, 3000 háza volt. Az építkezés a déli részén szétszórtabb volt, mint az északon. Volt két parkja és 24 temploma. Lakossága elérte a 20 325 főt.²

A 19. század végén megjelent *Putna megye földrajzi szótára* bemutatta a régi Foksányt. 10 sorompón keresztül lehetett bejutni a városba. Legjelentősebbek voltak a keleten a galaci, bráilai, délen a bukaresti, délnyugaton a botesti, corbui, északnyugaton az odobesti, az északi stb. kapuk. Városnegyedei voltak a Făurei, Precistanu, Balta Raței, Ioresci, Vânători, Mândresci. Volt két piaca: egy a Szent János-templommal szemben, és egy a város északi részén. Vasárnapokon nagy hetivásárokat tartottak.³

Parkok voltak a Szent János sugárút mentén zenepavilonnal, ahol katonazenekar játszott, a város északi részén a Tekucsi sugárút mentén és a Vadász laktanyával szemben, amit Paradisnak (Paradicsom) neveztek. Itt épült az árvaház. A honvédlaktanyákban egy gyalogos-, egy lovas- és egy tüzérezred-központ volt. Moldva legnagyobb központi börtöne is itt-található. A városban számos iparos élt, főképp tímárok, fazekasok, csizmadiák, üstkovácsok, ezüstmivesek és *abaposztó*-készítők, szűrszabók. Voltak már gyárak is a városban, mint a dohánygyára, gyertya- és szappangyára, kötélverőműhelye és fűrészgyára.⁴ Jelentősebb középületei voltak a Törvényszék, a Városháza, az Egyesülés líceum, a Lupașcu színház, 8 iskolaépülete, a laktanyák épületei és a Divízió palotája. Iorga Nicolae, a nagy román történétíró a 20. század elején mutatta be a várost. Csodálatos utak, köztük néhány egészen egyenes, szép közigazgatási épületek-

¹ Domokos, 1987. 117.

² Frunzescu, 1872. 193.

³ Canianu–Candrea, 1897. 123.

⁴ Canianu–Candrea, 1897. 127–128.

kel, amelyek közül kiemelkedik a megyeháza, amely hasonlít egy valódi német uralkodó palotájához. A villák városa a szebbnél szebb bojárházak negyede, amelyeket Jászvásár is megirigyelhetne, a külvárosok Foksánya házikókkal, virágoskertekkel. Templomai inkább újak, kevés toronnyal, ugyanis a 17. században még a bulevardok helyén elhanyagolt szántóföldek, házikók és kanyargós ösvények vezettek.¹

A város a 19. században gyors fejlődésnek indult. 1891-ben 3819 család, illetve 17 036 lélek élt a városban. 8272 férfi és 8767 nő. Nemzetiségi megoszlásuk szerint 11 516 volt a románok száma, 39 görög, 48 szerb, 32 bolgár, 3360 magyar és osztrák (közel 20%), 43 orosz, 3 porosz, 25 német, 27 olasz, 13 francia és 1933 más nemzetiségű élt a városban.² Felekezeti megoszlásuk szerint 11 627 volt ortodox, 4259 izraelita, 673 katolikus, 462 örmény, 18 lipován.³ Emellett a korabeli más források számos protestáns lakóját is megemlégték.

Az 1930. évi népszámláláskor 32 481 lakosából 932 volt katolikus, 653 vallotta magát magyar nemzetiségűnek, 579 magyar anyanyelvűnek.⁴

1992-ben 100 007 lakosából 768 volt katolikus, 98 378 görög keleti, 47 görög katolikus, 17 református, 33 evangélikus és 141 adventista.⁵

2002. március 18-i népszámlálás alkalmával 101 854 lakosából 52-en vallották magukat magyarnak, 1093-an cigánynak, 27 német, 22 török, 22 zsidó, 2222 örmény, 18 olasz stb. volt.⁶

2005-ben 247 család, illetve 739 lélek volt a katolikusok száma.⁷

¹ Iorga, 1972. 295–296.

² Canianu–Candrea, 1897. 113.

³ Uo.

⁴ Domokos, 1987. 240.; Maniulă, 1938. 350–351., 696.

⁵ *Révai új lexikona*. VII. 2001. 462. (Számszakilag nem egészen pontos az adat. – A szerk.)

⁶ *Anuarul Statistic*. 2005. Recensământul populației. 73.

⁷ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 323.

A történelem folyamán Foksány nagyon jelentős szerepet játszott mindkét fejedelemség életében.

1462-ben Vlad Ţepeş munténiai uralkodó, miután 25 000 törököt lőöltek, átkelt a Dunán, és seregével a Foksány melletti síkságra vonult vissza.¹ 1568-ban Alexandru munténiai uralkodót, Petru Şchiopul testvérét itt győzték le a moldvai bojárok seregei.² 1600-ban Mihai Viteazul (Vitéz Mihály) itt győzte le Şimeon Movilăt, miután elfoglalta Moldva trónját.³ 1615-ben a Ştefan Tomşa moldvai uralkodót bepanaszoló moldvai bojárokat, Beldiman kancellárt, Sturza főkapitányt és Boul kincstárnokot a fejedelem barátja, a török nagyvezér parancsára ebédhez ültették, majd lefejezték, és a testeiket a Szeretbe dobták.⁴ 1639-ben Matei Basarab Vasile Luput kergette Foksányon túlra.⁵

Aleppói Pál főesperes 1650–1660 közti utazásáról készült beszámolójában megemlítette Foksányt, ahol egyik állomáshelye volt. Foksány terjedelmes város volt, amelynek közepét egy folyócska szeli át. Mindkét része fejedelemsége utolsó települése volt. Az özszes vásárhelyek puszták voltak, lakóik a hegyekbe menekültek, mert az utak veszélyessé váltak.⁶

1668-ban Vito Piluzzio beszámolt a lengyelországi nunciushoz a katolikus templomok helyzetéről. Foksányban egy magyar pap volt és 230 lélek katolikus.⁷

1687-ben Constantin Cantemir vajda megtudva, hogy a lengyel Sobieschi serege bejött Moldvába, bojárai tanácsára Foksányba menekült. Megtudva, hogy tolvajokkal megtelt az ország, 40 tolvajt elfogtak, négybe vágta és elégették. Megismerhetők a dombok a

¹ Canianu–Candrea, 1897. 129.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Canianu–Candrea, 1897. 129. Forrás: *Arhiva Istorică a Românilor*. Tom. I. Part. 86–87.

⁷ Uo.

csontjaikról.¹ 1711-ben Berlád lakói ide menekültek a tatárok elől, akik a nagy víz miatt nem tudták követni.² 1789-ben Szuvorov herceg osztrák-orosz hadserege Foksánynál csatát nyert a törökök felett.³ 1821-ben György Kenéz Târgoviştéből 400 önkéntessel Foksányba jött, ahol felgyújtották a várost, és megfutamították Schender agát.⁴

1829. volt a város legszomorúbb éve, amikor az orosz hadsereg vezetői ott-tartózkodtak, felpredálták a várost a lakosságot kényükre-kedvükre sanyargatva, majd pestis pusztította el a várost.⁵

1858–1860 közt itt székelt a fejedelemségek egyesülését előkészítő központi bizottság.⁶

Foksányban írták alá a fegyverszüneti egyezményt 1917. november 26–december 9. közt a központi hatalmakkal.⁷

Foksányban volt a II. világháború idején Románia legnagyobb fogolytábora, ahol magyar hadifoglyok százezrei voltak bezárva. Szovjet parancsnokság alatt működött, s innen indították a Szovjetunió fogolytáborai felé a harctéren és a civil lakosság körében elfogott férfiakat, és ide is hozták vissza. A nagy tömegben embertelen körülmények uralkodtak, a tisztálkodási feltételek hiánya, a gyenge koszt miatt járványokban megbetegedettek tömegesen pusztultak el. A fogolytábor 1944-től 1950-ig is működött.

Megemlítjük még Foksány fontosabb idegenforgalmi nevezetességeit: templomai közül az Istenanya születésének a templomát, a régi Szent János-templomot, amelyet Grigore Ghica fejedelem alapított 1661-ben, a régi Szent Miklós-templomot, (1700–1720-ból), a Szent Demeter-templomot (1696–1700), a Szent Vajdák templomát (1744–1746), Az Istenanya mennybevitelének a templomát (1709–

¹ Uo.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Gabor, 1996. 103.

⁷ *Dicţionarul Enciclopedic II.* 344.

1716). Ezenkívül a 19. századbeli középületeit, múzeumát és színházát említhetjük meg. Az Egyesülés emlékművét 1974-ben emelték. Két emlékműve is van a putnai harcok áldozatainak a tiszteletére.

Foltest (Foltești)

Moldva-szerre elterjedtek a magyar eredetű elnevezések és a magyar kirajzások nyomai. Így a távoli Covurlui megyében, Galac közelében is megtaláljuk a csángó lakosság maradványait, akiket a földesuruk telepített oda, s katolikus templomot is építettek.

Foltest a Covurlui folyócskának a Prutba torkollása közelében települt egy nagyon szép és kedvező életfeltételeket kínáló tájon. Délkeleti részén emelkedik a Baba Dranga domb a mocsaras Cealmăul patak folyásánál. Egy kis vásárhely, amelyet átszel a Gaalac-Berád megyei út, előbbtől 35 kilométer távolságra északra.

A település neve a magyar Folt személynévből származik, amely már 1152 óta adatolható Magyarországon. Moldvában Folticsény város nevéen kívül Tutova megyében is előfordul Foltești elnevezés. Lahovari a *foală* 'bendő' közszóből próbálta megmagyarázni, ami Lükő szerint is elfogadhatatlan, mert hiányzik belőle a *t* betű.¹ A bendőről való elnevezés amúgy is erőszakoltnak tűnik.

A települést először 1448-ban említették oklevélben.²

A falu földesura, Climis bojár 11 082 hektár birtokosa volt. 2400 *fălcsa* szántó, 518 kaszáló, 868 legelő, 1193 *fălcsa* halban gazdag láp és nádas, 2523 *fălcsa* erdő és 227 *fălcsa* a Covurlui tó területe.³

¹ Lükő, 1936. 38.

² Costăchescu, 1932. II. 324.

³ Pacu, 1893. 71.

A falu lakossága 1890-ben 601 családfő, illetve 2110 lakos volt. Községközpont és vásárhely. Három faluból áll: Foltești, Fântânele és Stoicani.¹

Foltest katolikus lakóit a földesúr telepítette be. 1970 óta Galac főkegyháza. Katolikus templomát 1998-ban szentelték fel a Szent Kereszt felmagasztalása tiszteletére. 2005-ben 20 család és 38 katolikus lélek élt a településen.²

Folticsén (Fălticeni)

Napjainkban Bukovinában a katolikusok többnyire lengyelek és németek. Kivételt egynéhány város és egy-két falu képez. Ilyen Szucsáva, Botosány, Radóc, Szeredvásár, Hadikfalva stb., ahol magyarok is vannak.

Folticsény a Folticsényi-fennsík és a Liteni-medence kontakt övezetében keletkezett a Szucsávai-fennsík központi övezetében. A Vásár domb (Dealul Târgului) három hajlatában fekszik, amelyek a Nagy Somuz völgyét elválasztják a Buciumeni (Bucsumeni) patak völgyétől, a Szeret mellékvize, a Somuz felőli domboldalon, 28 kilométerre Szucsávától, 79 kilométerre Románvásártól, a Szucsávai-fennsík központi övezetében, 335–340 méter tengerszint feletti magasságban. A város környéke a legszebb tájak közé tartozik. Festői dombok veszik körül: a Holmul (a magyar Halomból), Tâmpenii, Soldănești s Folticeni Vechi dombok egy intenzív gyümölcsstermő övezetben.

Folticsény a Szucsávai-fennsík természeti környezetéhez tartozik, ahol a középszarmata agyagok, márgák, homokkövek rétegei alkotják az altalajt, amelyre közepes termékenységű talajok települtek az ország egyik legcsapadékosabb, burgonyatermesztésre alkalmas, hajdan erdős területű vidékén.

¹ Uo.

² *Almanahul Presa Bună*. 2005. 324.

A város nevét egyesek a magyar *folt* szóból eredeztetik, amely a Folticséni-birtok nevéből származik, de a város csak 1796-tól viseli ezt a nevet, azelőtt „Soldănești”-nek nevezték. Egy másik feltételezés szerint a *foltic* = nagyevő (román) gúnynévből származtatja a nevet. A 19. század végén megjelent *Szucsáva megye földrajzi szótára* szerint a 16. század második felében előforduló „*Foltea*” családnévből ered, amint azt az Agapia-kolostor 1586-ban keltezett oklevele és az azt idéző Román város és püspökség *Krónikája* írja.¹

Ez a Foltea a korai moldvai állam valamelyik magyar birtokosának a neve lehetett, amely egy a város mellett fekvő falu és birtok, a Folticenii Vechi (Ófolticsény) nevében maradt fenn, s ezt a nevet vette fel a város 1796-ban. A magyar személynévre 1152 óta vannak adataink. Ebből származik a Pest megyei Fót község neve is. Moldvából is több helynévi adatunk van. Foltești Covurlui megyei falu, amelyet már 1448-ban említettek,² Pădurea Foltului erdő a Sós Tázló jobb partján, Foltești Tutova megyei falu.³

1686-ban már megemlégették Folticsényt is, amikor Sobieschi lengyel hadjárata alkalmával szeptember 28-án átkeltek a Moldván.⁴

Észak-Bukovinát 1775-ben osztrák csapatok szállták meg, és 1918-ig maradt ausztriai uralom alatt. A Szucsávából menekültek alapították a várost 1779-ben Soldănești néven.

Constantin Moruz vajda 1780. július 1-jén kiadott oklevelében vásárhely rangra emelte a települést, amelynek az alapján elrendeli, hogy új vásárhelyet létesítsenek Ioniță Boșotă asztalnoknak a birtokán, amelyet Soldănești vásárhelynek nevezzenek, ugyanis megjelentek a vásárosok, és egy egyezséglevelet mutattak be, amelyet Bosotă asztalnok, a birtok ura is aláírt, hogy ők is, és akik még összegyül-

¹ Melchisedec, 1874. I. 217.

² Costăchescu, 1931. II. 324.

³ Lükő, 1936. 38.

⁴ Călători, VII. 1980. 598 (433).

nek, legyenek feljogosítva házakat, kocsmákat, pálinkafőzőket létesíteni, hogy fizessék egész évben az adót.¹

Kezdetben a vásárhely csak a Soldănești birtok határáig terjedt ki. A másik két birtokos, Constantin Balș kancellár és a bordézsmaszedő Cuirea pert indítottak 1809-ben. 1826. március 29-én a fejedelmi tanács, a diván előterjesztése Folticsénre változtatta a település nevét, s megszabták, hogy miért mennyit kell fizetni a birtokosnak. Az építményekre évi bért, a vásári árukra a mennyiséghez szabott vámot szedtek.² A külvárosok vásárosainak megszabták, hogy két ökröt és egy tehenet tarthatnak, az utcások egy lovat. Azon felül a két céhnek a vásárhely templomának kellett fizetnie, miután meggyeztek a tulajdonossal.³

1832-ben Folticsénben vámos is működött, lévén vámhely. Az *eteristák* idején Folticsénben rejtőzött el Gherasim püspök. A szlatinai görögök kétszer is felprédálták a vásárhelyet. A város többször tűzvész áldozata lett. Így 1787., 1820., 1865., 1868., 1880. és 1887. években.⁴

Folticsén évi 4 nagyvásárra kapott engedélyt: Szent Ilyés, Szent Demeter, a Nagy Ünnepen és Szent György napján, amiből a Szent Ilyés-napi vásár maradt fenn. Ezenkívül minden csütörtökön hetivásárokat tartottak.

A városnak 80 utcája volt, és 6 sorompón keresztül lehetett bejutni a városba: a Soldănești, Botoșani, Suceavai, Fălticenii Vechi, Rădășenii és a Tâmpescii kapukon át.⁵

Sokáig szerény vásárhely volt. A 20. század második felében vált fontos központtá.

Frunzescu 1872. évben megjelent topográfiai és statisztikai szótárában megemlítette, mint a prefektúra (megyeháza) székhelyét és

¹ Ionescu, 1894. 125. Forrás: T. Codrescu XVI. 127 Uricar

² Uo.

³ Uo.

⁴ Uo. 129.

⁵ Uo. 124.

június 20-i nagyvásárait, amely 15 napig tartott, és egész Romániában a legjelentősebb volt.¹

Szucsáva megye földrajzi szótára szerint a 19. század végén 1554 háza volt, 2266 családfő, illetve 8476 lakosa (3942 férfi és 4534 nő). A város lakóinak nagyobb része 5110 izraelita volt, 3018 román és 317 „osztrák–magyar”, 31 fő egyéb.² Vallásukat tekintve 5110 izraelita, 3018 ortodox, 317 katolikus és 31 egyéb volt.³

A mesteremberek (iparosok) közül 47 volt román és 99 német, míg a kereskedők közül 6 román, 313 izraelita és 2 más. Szabadfoglalkozásúak voltak 672 román és 641 izraelita, kézművesek: 285 román, 126 izraelita és 40 német.

Az akkori város iparos-kereskedő város volt, fűrészáruval, bőr- és szőrmeáruval kereskedtek. Itt volt az ország legnagyobb szokmány-, daróc-, szűrposztó-lerakata és állatpiaca. Bukovina megszállása idején itt volt Szucsáva megye központja.

A katolikusok Moldvabányából csoportosultak át a fejlődésben lévő vásár- és megyeközpont Folticsénbe. A Misszió 1850. évi szematizmusa még megemlített 25 katolikust Moldvabányán, míg 1874-ben már nem volt egyetlen katolikus sem, miközben növekedett a folticséni katolikusok száma.⁴

Sárdi Pál jászvásári püspök 1840-ben kifejezte a szándékát, hogy Folticsénben plebániát hozzon létre, ugyanis 40 katolikus család volt a vásárhelyen. Ugyanez a püspök létrehozott katolikus iskolát is a városban már 1831–1832-ben. Támogatta a püspököt Cantakuzino herceg is, az egyik tulajdonos, akinek bajor katolikus felesége volt. Sárdi Folticsénbe küldte a német Dornsseifer keresztlelő papnak ismert botosáni lelkészt, aki sok kálvinistát áttért a katolikus hitre. Az 1848. évi események és Sárdi halála miatt dugába dőltek a

¹ Frunzescu, 1872. 188.

² Ionescu, 1894. 121.

³ Uo.

⁴ Gabor, 1996. 95.

tervei, s a Misszió 1850. évi sematizmusa csupán 100 katolikust említett, akik a botosáni plebániához tartoztak.¹

Jerney János a 19. század végén megemlítette, hogy hegyek közt, kies oldalban fekszik, lapályra nyúlva. Híres, évente tartott, Moldvában legnépesebb sokadalmáról is beszámolt, és arról, hogy 100 katolikus lakosa közt magyarok is vannak.²

Kovács Ferenc Botosány fiókegyházaként említette, ahol 289 katolikus lakosa élt 1857-ben.³ Sebestyén Ede Paskány fiókegyházaként említette.⁴

A jászvásári katolikus püspökség 1902. évi sematizmusa szerint 160 katolikus lakosa volt, és a paskáni plebániához tartozott.⁵

A 20. század eleji Folticsénről Nicolae Iorga, a nagy román történíró közölt festői leírást. A Nagy, Kicsi és a Bűdös Somuz folyók lecsendesedtek, de tiszta kék vizük öntözi az enyhe lejtésű, termékeny dombok vidékét. Egy kicsi vásárhely, néhány szép bojári utcával, fehér homlokzatú házakkal, és virágos kertekkel. Azután a zsidók kereskedő és kézműves utcája. Folticsénben a múlt kevesebb nyomot hagyott, mint a többi városban, a jelen pedig alig létezik.⁶

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával 14 096 lakosából 278-an voltak katolikusok. 68-an magyar nemzetiségűeknek, 63-an magyar anyanyelvűeknek vallották magukat.⁷ 1995-ben 33 429 lakosa volt.⁸ 1996-ban 56 család, illetve 139 lakos volt katolikus.⁹ 2005-ben 55 család, illetve mindössze 107 katolikus lakosa volt.¹⁰

Antonio di Stefano jelentése 1859. július 31-én megemlítette, hogy Folticsény katolikus templomát 1858-ban építették. Az osztrák

¹ Uo. 96.

² Jerney, 1851. I. 175.

³ Kovács, 1870. 47.

⁴ Sebestyén, 1904. 38.

⁵ Auner, 1908. 79–80.

⁶ Iorga, 1972. 60–61.

⁷ Domokos, 1987. 255.

⁸ *Dicționarul Enciclopedic Român* II. 1964? 292.

⁹ *Almanahul Presa Bună*. 1996.

¹⁰ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 322.

konzul anyagilag is hozzájárult az építéséhez.¹ Ez a templom többszöri javítások után ma is létezik. Padovai Szent Antal tiszteletére szentelték fel. 1950 óta levált a halasfalvi anyaegyházról, és önálló plebániává alakult, amelyhez még 4 kis fiókegyház is tartozik. A hívők száma csökkenőfélben van.

Folticsén jelentős ipari központtá fejlődött. 1994-ben municípiummá nyilvánították. Szerszámgépgyára, fafeldolgozó üze­mei (bútor, fűrészáru, kádármesterség), háztartási üvegtárgyak gyártása, fehérje, glukóz, mosószer­ek, ammónia, szulfát és plexitgyártás, ken­deráz­ta­tó-, fonó- és szövőüzeme, valamint gyümölcs- és zöldségkon­zerv-, húskonzerv- és kenyérgyára van. Fontos gyümölcs­ter­mesztő központ.

A város legjelentősebb idegenforgalmi nevezetességei a Szent Illyés-templom, a legrégebbi temploma, amelyet Moldvabányáról hoztak egyesek szerint 1765-ben. Calistrat Stamate szerzetes építette, a városiak falazták. A Szűz Mária mennybemenetele tiszteletére 1827-ben épült katedrális M. Ganea alapította, majd 1833-ban óratornyot építettek melléje. Nagy izraelita zsinagógája mellett több imaháza is van. Jelentős még a támposci templom. A Közigazgatási Palotát 1870–1876 közt építették, az Alecu Donici Gimnáziumot pedig 1870-ben.

Volt két kórháza (egyike zsidó kórház), két nyomdája, Pataka kivételével a vásár tiszta volt.²

Ebben a városban született Horia Lovinescu drámaíró, és itt éltek Ion Creangă és Mihai Sadoveanu román szé­pírók. Jelentős intézményei a Nevezetes emberek galériája, Ion Irimescu műgyűjteménye (120 szobor, 130 rajz), Creangă lakóháza, az Eminescu-ház és a Gane-ház, Nicu Gane novellista apjának a háza.³

¹ Gabor, 1996. 96.

² *Iași Monografie*. 1980. (A mondat nem egészen érthető, de az információ­tar­talma miatt meghagytuk. – A szerk.)

³ *România. Ghid turistic*. 1983. 819.

A környék legjelentősebb nevezetessége a mindössze 8 kilométer távolságra lévő Moldvabánya (ld. ott).

Folticsén katolikus lakói csak részben magyarok. Sok német, lengyel is van közöttük, de jelentős moldvai vásárhely katolikus templommal és váltakozó számú katolikus lakossággal. A város történetének magyar vonatkozásai is vannak, főként nevét, első birtokosait illetően.

Forrófalva (Faraoani)

A község a Szeret völgyében található, Bákótól délre, 20 km-re tőle. A Foksány–Bákó országút és a Lujzikalagor–Külsőrekecsin helyi érdekeltségű út szeli át. Községközpont falu Bákó megyében. Szomszédai szintén csángó falvak: Klézse, Nagypatak és Diószén (Gioseni).

A Szeret folyó jobb partján, kellemes lapályon terül el. A Bandinus-krónika így említi: „Nyugatra a falu közelében vannak a szőlősök, bővében van jó bornak, gabonának, barmoknak, vadállatoknak és madaraknak. Kellemét fokozza bájos csobogó pataka is. Északon síkság, keleten a közelben a Szeret vize, délen pedig egy hatalmas völgyre nyílik szép kilátás.”

A falu neve magyar névadásra vall. Lakói mindig magyarok voltak, ez okon természetes, hogy anyanyelvükön nevezték falujukat Forrófalvának, valószínűen Forró nevű falualapító neve után. A román név a magyar név hasonló hangzású román változata. Hasonlóan például Oltszem–Olteni, Széplak–Suplacu, Varjas–Variaș, Árkos–Arcuș, Meggyes–Mediaș stb. Iosif Gabor tendenciózusan állítja, hogy ne keressünk mindenáron magyar nevet, hiszen a románból is megmagyarázható, ugyanis a cigányok gúnyneve a „Faraoani”.² Kétséget kizáróan a falu sok évszázados fennállása óta

¹ Domokos, 1987. 175. *Codex Bandinus*.

² Gabor, 1996. 96.

egyetlen utalás sehol nem hangzott el cigányokról, ami alátámasztaná ezt a feltételezést, ugyanúgy, mint a háromszéki Oltszem (Olteni) esetében, ahol soha nem láttak a faluban olteánt (olténiai), holott a kifacsart név ezt sugallná.

Forrófalva a legrégebbi moldvai magyar községek közé tartozik. Lakói „räzeș”-nek (részesnek) nevezett szabadparasztok voltak. Idővel itt is kialakult a nagybirtok. Két birtokos család, a Goia és a Teleagă, mindkettő egy-egy fél faluval rendelkezett. 1615. március 14-én Ștefan Tomșa vajda az egész falut megvásárolta az örökösöktől, és az általa alapított Szucsáva megyei solcai kolostornak adományozta. A kolostori alárendeltség 1775-ig tartott, amikor Bukovínát Ausztriához csatolták. Írásos említése is egyike a legrégebbieknek. Costăchescu Mihai *Documente moldovenești înaintea de ștefan cel Mare* című könyve II. kötete már említi.¹ Bogdan Ioan Ștefan *cel Mare* oklevelei című könyvében 1474-es okiratban szerepel a neve.² A községi levéltár egyik feljegyzése a temető fatemplomára vonatkozik, amelyet Bálint Márton mester épített 1435-ben. Berkuce (Bărcuță) misszionárius leírta, hogy ezt a templomot Mária mennybevitelének az emlékére szentelték fel.³

És íme, mit ír 1648-ban a Bandinus-krónika Forrófalváról: „Die 26 igitur Novembris ad pagum venimusqui ungarice Forrófalva, valahice Forovan nominatur meri ungari inhabitant...”⁴ (November 26-án egy faluba érkeztem – magyarul Forrófalva, románul Forovan. Lakói mind magyarok...) A továbbiakban a moldvai tartomány gazdaságáról beszélt, megemlítve, hogy a kotnári, a forrófalvi, a husi és a terebesi borok a tokajiakkal rivalizálnak.⁵ Szintén Bandinus közölte a családneveket is. A leggyakoribbak közülük: Benke,

¹ Costăchescu, II. 1932. 216.

² Bogdan, 1913. I. 247.

³ Ennek forrás az *Arhivo Storico della Sacra Congregatione*. 513. kötet. 452–462.

⁴ Domokos, 1987. 375.

⁵ Uo.

Diák, Kántor, Balaska, Máté, Doma, Kósa, Demse, Sipos, Székely, Hajdó, Mathias, Pakorar, Pataki, Sebestyén, Simon, Varga.¹

Dimitrie Cantemir szintén megemlíti ezt a községet. A 18. század elején így írt róla: „Mind a 200 lakosa katolikus, ősi kőtemplomuk van, és a Cantemirești család birtokolja.”²

A 19. század végén a község vagyona a bukovinai papság tulajdonát képezte.³

Forrófalva Moldva egyik legjelentősebb katolikus ekléziája volt, ezért a legtöbb misszionárius, aki meglátogatta ezt a tartományt, említést tesz róla jelentésében. Küinig Schonovianus jezsuita misszionárius például 1588 augusztusának végén érkezett Moldvába Sánta Péter (Petre Şchiopul) vajda kérésére, két másik hittérítő kíséretében, hogy visszahonosítsák a katolikus hitet, amelyet az Erdélyben is elterjedt protestantizmus fenyegetett. Levelében Moldva lakóit nemzetiségük és vallásuk szerint ismertette. Legtöbben a rutének (románok) vannak, akiknek a nyelve hasonlít az olaszra. Utánuk a magyarok és a németek következnek. Felsorolta Moldva legjelentősebb városait és falvait, köztük Forrófalvát is, Pharao néven.⁴

Egy bolgár megfigyelő, Vlas Kojcevic írja moldvai apostoli vizitációja alkalmával Forrófalváról, hogy 421 lelket számlál, lakói magyar katolikusok, akiknek az utóbbi időben nem volt sem papjuk, sem miseruháik, mert a Lengyelországból érkezett püspökök mindent magukkal vittek (1661).⁵

A hittérítő minorita Angelica Campi 1682-ben a Moldváról és Havasalföldről készült jelentésében a törökök betöréséről tudósít. Forrófalva lakói elhagyták a falut és a templomot a „Nagy út” közelsége miatt, vagyis mert naponta ott vonulnak el a törökök. A lakosság szétszóródott az erdőkben, s havonta és szükség szerint a

¹ Uo. 441.

² Cantemir, 1973. 36–37.

³ Lahovari III. 1900. 324.

⁴ *MCSM Okmánytár*. 1989. 650.

⁵ Călători, II. 1970. 139.

torrei Antonio Giorgione tart számukra istentiszteletet mindenféle ellenszolgáltatás nélkül. A lakosság nagyon szegény, csak köleskenyeret és haricskát esznek; ezek Olaszországban ismeretlen élelmiszerek.¹ Mivel közel volt az erdő, a lakosság értékesebb javait egy védett helyre szállította, s csak vész közeledtével hagyta el a falut. Hosszú időn keresztül a misszionáriusok erdei menedékhelyükön keresték fel őket. A Csocsola nevű helyen volt egy ideiglenes kultuszhelyük, ahova azóta is évente elzarándokolnak.²

1691-ben a minorita hittérítő szerzetes, Francesco Antonio Renzi a Propaganda de FIDE-nek küldött jelentésében beszámolt a falu újbóli benépesedéséről. 160 családot, fatemplomot és egy harangot említett.³

A régi faluhelyet elhagyták, és a felső teraszon az erdő szomszédságában alapították új falujukat, nem messze a régitől, valamivel távolabb a Nagy úttól, a hadak vonulási útjától. Erről a valószínűen 1744-ben írt névtelen jelentés számolt be megjegyezve, hogy 1730-ban Anton Manzi új plebániát alapított az új településen, s a plebánia mellett templomot is építettek.⁴ Ezt a templomot 1820-ban újabbal helyettesítették, majd 1860-ban téglakő templomot építettek, amelyet nemrég bontottak le. A mai templomot a két világháború közt kezdték építeni, de a gazdasági válság, majd az 1940. november 10-i földrengés (a torony leomlott) miatt csak 1965-ben fejezték be.⁵

A régi fatemplomát a régi nagypatakival közös temetőben 1641-ben említette meg Baksics Péter, majd 1643-ban Bartolomeo Basetti a templom méreteit is közölte: 12 lépés hosszú és 5 lépés széles volt. Ezt a templomot sokszor javították, 1828-ban lényeges javításnak vetették alá.⁶

¹ I. m. VII. 1980. 338.

² Gabor, 1996. 97.

³ Călători, VIII. 1983. 118.

⁴ Gabor, 1996. 97.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

1780-ban Zöld Péter írta jelentésében, hogy a legnagyobb katolikus plebánia a forrófalvi volt, fiókegyházaival: Klézsével, Nagypatakkal, Kövespatakkal, Nagy Lonkánál, Diószénnel és Nagyszőlőssel. Csak Forrófalván több mint 500 gazdaság volt, bővében gabonának és gyümölcsnek.¹

A 19. század közepén Jerney János a következőképpen mutatta be Forrófalvát: hegyoldalban és völgyben fekszik, gazdag gyümölcsösökkel. 1500, kizárólag katolikus lakosa van, tiszta csángómagyarok. A román nyelvet ritkán beszélik. Szőlőművesek és híres kádárok. Régebben közelebb feküdt a Szerethez, azon a domboldalon, ahol most a nagypataki temető van. Leírta, hogy szabad birtok (rezes vagy compossessoratus falu) volt. Némi fortéllal a radóci görög kolostor kezére juttatták. Ennek Ausztriához csatolása után a falu licit útján került az akkori Roznovano Sándor családi birtokába.² 1700-ban a lakosság által épített templomot Pádovai Szent Antal tiszteletére szentelték fel.

A 19. század végén Románia földrajzi szótára ezt írja a faluról: van egy katolikus temploma, ahol egy pap szolgál, van itt 368 házsám, 3 kocsmá, 5 vízimalom.³

A lakosság 369 családból áll. Az 1508 lélekből 36 ember román, 1443 magyar, 10 német, 9 örmény, 9 zsidó és 1 olasz. Foglalkozás szerint: 1099 gazdálkodó van a faluban, 1 mesterember, 5 kereskedő, 4 szabadfoglalkozású, 200 munkás és 13 szolgáló. Az 1564. évi falutörvény értelmében végrehajtott földosztáskor 258 lakos jutott földhöz: 611 fälcsa (fälci, moldvai földmérték, kb. 1/2 ha) és 11 *jarinã* (háromöles) szántóterülethez.⁴

A község területe körülbelül 5500 hektár. A nagygazdák Casso Alexandrina és Fodor Andries. Az erdők több mint 3000 hektárt foglalnak el. A termőföldek 952 hektárt tesznek ki, a szőlők 196

¹ Pater Zöld, 2002. 55.

² Jerney, 1851. I. 175.

³ Lahovari et alia, III. 1900. 325.

⁴ Uo.

hektárt foglalnak el. 1890-ben 9408 hektoliter fehérbort préseltek. Az állatok száma: 190 ló, 513 szarvasmarha, 686 sertés, 179 kecske és 182 juh.¹ Tehát átlagban minden családra jut 2 szarvasmarha, majdnem 1 ló, 2 sertés és 1 kecske vagy juh.

Az 1930-as népszámláláskor 1785 lakost jegyeztek fel Forrófalván. Közülük 1757-en katolikusok voltak.² 1984-re a lakosság száma 5997-re emelkedett. Az 1992. január 7-i népszámláláskor 5453 lakost találtak itt, közülük 5400-an római katolikusnak, 8-an magyarnak, 43-an csángónak lettek beírva.³ Jórészt magyar anyanyelvűek. A 2002. évi népszámláláskor 4-et írtak be magyarnak és 41-et csángónak.⁴

Tánczos Vilmos felmérése alapján Forrófalván a katolikusok 75%-a ismeri és beszéli a magyar nyelvet.⁵ 2005-ben 873 család, illetve 2961 katolikus lélek élt a településen.⁶

A helynevekből felsoroljuk a következőket: Bocskoros, Kákova, Kecskéváros (szegények), Magyaros, Szerettere, Bérc (szántók), Bikkes (szőlős), Bokros, Farkasgödör, Hárompatak, Kenderesek, Siliste, Török Higgya, Kis Klézse (szántók).

Forrófalváról származik a legterjedelmesebb magyar nyelvű moldvai kézirat, a Forrófalvi imádságoskönyv. Ez a könyv fontos bizonyítéka annak, hogy a múltban ezen a vidéken jelentős magyar anyanyelvű egyházi élet folyt. A könyv 744+23 oldalas, minden napra tartalmaz egy imát, és több himnusz is van benne. Ez a fontos nyelvészeti dokumentum gondos kézírással készült, és feltehetően a híres Petrás Incze János tudós pap dédnagyapja volt a szerzője. (Zöld Péter leírja, hogy az ő 1671-ben megkezdett naplójából olvasott először a moldvai csángómagyarok sanyarú sorsáról.)⁷

¹ Uo.

² Maniulă, 1938. 30–31., 536.

³ *Moldvai Magyarság*. XII. évf. 3. (130.) 13.

⁴ *Recensământul populației*. 2005. 8.

⁵ Tánczos, 2002/1 164.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 323.

⁷ Domokos, 1987. 208.

Frumósza (Frumoasa)

A nagyobb részét csángók által lakott Frumósza a Tázló völgyében található, Tázló község után következik.

Az 59 km hosszú folyó mintegy 50 kilométer hosszúságban szeli át a róla elnevezett medencét. Ez a Kárpátok lábainál húzódó hosszanti mélyedés a hegyeket választja el az Al-Kárpátok (Szub-Kárpátok) gyűrődéssel keletkezett domsorától. A folyó a Gosman hegyekből ered, és a Tázló hegygerincről kaphatta a nevét. Ez a medence számos kun és magyar hagyományt őriz még a Moldova alapítását megelőző időkből. Maga a folyónév is török szóból ered: a „taz” náluk tart, kopaszt jelent. A Tazlau „au” képzőjét a román nyelv az idegen jelentésű nevekre használja. Lásd például Tarkő–Tarcau, Aszó–Asau, Perko–Percau–Percu, Taz–Tazlau; Ceahlau (Sakl buddhista istennéből, hegyorom jelentése is van),¹ Cracau stb. Ennek a falunak a szomszédságában ott folyik a Komán patak is, amely a Komán hegységből, a Komán Homloka (Fruntea Comanului) közeléből ered (komán = kun, románosan).

Frumósza kolostor, hegy, patak, erdő és birtok neve is volt. Az elnevezés valószínűleg a közelben lévő Schitu Frumoasa helység – amely a Komán patak völgyében fekszik – remetekolostorától származhatik.

A falu a Piatra Neamț–Onesti (Karácsonykő–Ónfalva) országút mentén helyezkedik el, mintegy 50–50 km távolságra mindkét településtől és Bákótól is. Kusza, völgyi település a Tázló és az országút két oldalán elterülő, többfelé ágazó utcákkal. Részei a Fazakasok negyede, a Humaria alatt, a Retez fele, a Sub piciorul Crucii (a Kereszt lába alatt), a Régi Temető, a Frumósza völgy stb. A Frumósza patak mellett emelkedik a Nyiricsike, míg szemközt, a Horbor patak két oldalán a Horborii domb és a Geamanika hegység.

¹ Lukó, 1999. 144–145.

A falu mellett emelkedik a Tyirtok és a Dószai erdő. Az országotat Susájának nevezik. Van még a faluban Károly utca, Hosszú utca.

A falubeliek szerint 500 magyar család (mintegy 2000 lélek) és 200 román család (800 lélek) él a településen.

Egy legenda szerint a kolostorban őrizték Nagy István vajda (Stefan cel Mare) szeretőjét. „Megyek a frumoaszához” (a széphez, románul). Innen keletkezett a kolostor és a falu neve.¹

A kolostor a hagyomány szerint már Nagy István vajda idején létezett (a 15. században). A Frumoasa név Nagy István vajda egyik adománylevelében is megjelenik, amelyet 1491. október 15-én Succavában kelteztek, és amely a tázlói kolostor javára készült. A vajda megerősíti benne a kolostor határait „a Tázlón keresztül a Nagy Frumoasa torkolatáig, onnan a Nagy Frumoasán fel a Runcuig, amely a Nagy Frumoasa eredeténél van, onnan egyenesen a domb csúcsáig...” Így nagyon megkérdőjelezhető a népi néveredeztetés legendája. Ugyanis már Nagy István vajda életében is közismert volt a Nagy Frumósza patak neve, ami feltételezi más Frumósza név vagy nevek meglétét is.²

A falu birtoka a frumószaik ortodox remetekolostorhoz tartozott. A falut a 18. században erdélyi menekültek alapították, akik a maddfalvi veszedelem idején menekültek Moldvába, miután nem akarták alávetni magukat a határőrezredekbe való besorozásnak. A menekültek a hegyi ösvényeken érkeztek. Két hegyi ösvénynek is Frumósza volt a végpontja: a „Plaiul Ungurenilor”-nak (magyarok ösvénye) és a „Plaiul Cailor”-nak (lovak ösvénye). Egy titkos ösvényt a misszionáriusok is ismertek. 1770 körül, amikor a jászvásári templom értékes kincseit Erdélybe kellett menekíteni, miután az ojtosi vámnál megállították, a misszionáriusok ezeken az ösvényeken keltek át. Iosif Carisinak, a misszió prefektusának kiadásai közt fennmaradt egy nyugta, amellyel a vezetőt kifizették, aki a „Frumó-

¹ Józsa Gh. Fülöp közlése.

² Bogdan, 1913. I. 475.

„Gyimes” rejtett ösvényen átvezette, hogy ne találkozzanak rablókcal vagy törökökkel.¹

A menekültek először a Frumósza patak torkolata körül telepedtek le. Innen népesítették be a Tázló bal partját. Az első kis fából épült temploma és a temető az országút jobb oldalán volt, ahol kálváriajárás részére kereszteket helyeztek el. Ez a domb ma is a Keresztek dombja (Dealul Crucii) nevet viseli.² Az 1840. évi Status animarum megemlített, hogy 1840. július 22-én szentelték fel ezt a templomot Szent Mária Magdolna tiszteletére. Akkor a frumószai plebániának 53 katolikus családja és 262 hívő tagja volt.³ 1896-ban lebontották a templomot, és újabb fatemplomot építettek a Tázló bal partján. Mai temploma betonból és téglából épült, és 1985-ben fejezték be.

A faluról Zöld Péter is tudósított a 18. század második felében.⁴

A hagyomány szerint a katolikusok Magyarföldről származnak. „Béjött három ember, tőlük kerekedett ez a falu.” Régen a Neamț megyéhez tartozó Tázló község faluja volt. Zöld Péter Kalugerpatak fiókegyházaként említette Tázló és Szolonc társaságában, 1781-ben.⁵ Maga Zöld Péter is gondozta lelkiükben a szórványban élő magyarokat, köztük Frumósza lakóit is.⁶

Jerney János a 19. század közepén 300 frumószai magyar lakosról számolt be. Székelyeknek nevezte őket.⁷ Kovács Ferenc 367 magyar katolikust említett.⁸ Románia nagy földrajzi szótára szerint 180 család élt a faluban a 19. század végén.¹⁰

¹ Ciceu, 1999.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Pater Zöld, 2002. 55.

⁵ Kicsi Ferenc János közlése 1973.

⁶ Pater Zöld, 2002. 55

⁷ Uo.

⁸ Jerney, 1851. I. 176.

⁹ Kovács, 1870. 52.

¹⁰ Lahovari et alia. II. 1899. 425.

Az 1930. évi népszámláláskor a falu Pusztina fiókegyháza volt 1676 lakossal. Közülük 903-an római katolikusok és mind magyar anyanyelvűek voltak. 897-en mondták magukat magyarnak.¹

Jelenleg Frumósán található a Tázló-völgy legnagyobb magyar katolikus közössége. 1992-ben 3550 lakosából 2116 volt katolikus, ebből 2100 a magyar nyelvet beszélő, ahogy azt Tánczos Vilmos is megállapította.² Ez több, mint Pusztina katolikus lakossága. 1992-ben 2 személy, 2002-ben 67 vallotta magát magyar nemzetiségűnek és 183 csángónak.³

2005-ben 670 család, illetve 2336 lélek volt a faluban a katolikusok száma.⁴

Fából készült, zsindeyes, Mária Magdolna tiszteletére épített katolikus templomát 1840-ben szentelték fel. Újat 1870-ben és 1958–60 közt építettek.⁵ Frumósza a pusztinai egyházfiókja volt 1952-ig, amikor levált Pusztinától és önálló plebánia rangot nyert.

A Fiatalok háza keretében Frumósán egy népdal- és népitáncsoport, színjátszócsoporthat működik, valamint fiatalok egy csoportja a szegények megsegítésével foglalkozik. Május első vasárnapján fiatal házasságokkal szerveznek találkozót, s a betegek és szegények számára ebédet szolgálnak fel. Mindezek a tevékenységek a templom körül szerveződnek.⁶

Magyar iskola az 1950-es években működött a faluban. A 2000-es években iskolán kívüli tevékenység keretében megindult a magyar nyelv oktatása, majd a 2003–2004-es tanévtől az állami iskolában is bevezették a magyar nyelv oktatását, miután ezt a szülők közjegyző előtt kérvényezték.⁷

¹ Manuilă, 1938. 308–309., 675.

² *Moldvai Magyarság*, XII. évf. 3. (130.) 10.; Tánczos, 2001. 164.

³ *Recensământul populației*. 2005. 8.

⁴ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 324.

⁵ *Révai új lexikona*. VII. 2001. 215.

⁶ Ciceu, 1999. 11.

⁷ *MCsSz Évkönyv*, 2004. 64.

Közigazgatásilag egy kisebb, de román többségű faluhoz, Balcanihoz tartozik – hasonlóképpen tartozik Pusztina is egy kisebb falu, Pârjol hatáskörébe.

A földművelés és az állattenyésztés mellett Frumósza kézműves-hagyományokkal is rendelkezik. Nagyon elterjedt itt a szücsmesterség; igen híresek az itt himzett bundák (subák). Józsa István ottjártunkkor (1974-ben) 67 éves volt, ő keresztapjától tanulta a mesterséget. Évszázadok óta csinálják ezt a faluban, és nagy tökélyre tettek szert a bámulatos színes himzésben. A szomszédos falvaknak is dolgoztak, románoknak is. Zsindelykészítéssel is foglalkoznak, ez is ismert termék a környék falvaiban.

Nagy híre van a Tázló-völgyi fazekasságnak. Ennek Kisszalanc (Szaloncka), Kukujec és Frumósza is központja. A fazekasok a falvak legszegényebb rétegéből kerültek ki: olyanok, „akiknek nincs szántóvetőhelyük”.¹ Fekete edényeket korongoltak, ehhez mázra, festékre nincs szükség, csak agyagra és tűzifára. Keskeny, szűk nyakú tejtartó fazekat és hasas főzőfazekat készítettek; egyszer égették ki őket. Az edényt a rárakódó koromtól kapcával megtöröltgették, hogy fényt kapjon.

A frumószaik fazekasok főleg déli irányba vették útjukat szekerekkel, s Pusztinától Klézséig jutottak, Grigoreni, Luncani, Margineni, Bogdánfalva és Kákova érintésével. Sokszor hetekig tartó utazás után tértek vissza a fazakakért cserébe kapott gabonával (búzával, rozssal).² Frumószaán a Humaria alatt nevű falurész mellett van a fazekasok negyede. 1974. évi utazásunk idején Rusu Nicolae, Ivu Vasile (románok) és Józsa Balázs fazekasok nevét jegyeztük fel. Józsa festett edényeket is készített.

Megemlítjük itt néhány adatközlőnk nevét; folklór-, népművészeti, gazdálkodási stb. anyagot gyűjtöttünk tőlük. A zárójelben közölt számok 1974. évi életkorukat jelölik: Balázs Anna (55), Balázs István, Balog Klári, Bar István, Bordás Róza (73), Dávid St. Ilona,

¹ Kós, et al. 1981. 144.

² Uo.

Deák Anton, Deák Katrina, Deák (Kicsi) Ferenc János (90), Józsa István, Józsa Gh. Fülöp (26), Józsa Margaréta, Józsa Róza (65), Karda András, Laczkó Marika, Lázár Róza, Magdi István, Varga István (Anti).

Végül álljon itt néhány frumószai helynév, úgy, ahogy a falu katolikus lakosságától gyűjtöttük 1973. évi expedíciónkkor.

Belterület: Alsószter, Felsőszter, Humaria alatt, Fazekasok, Retez fele, Sub piciorul Crucii (Keresztláb alatt), Régi temető, Susa (főút), Kardok (Carol) utca, Hosszú utca stb. Kiemelkedések (dombok, hegyek): Horbor domb, Geamanica hegy, Nyiricsike, Poropáduj stb. Patakok: Góré patakja, Pribábé patakja, Vládika patakja, Deák János patakja, Horbor patak, Frumósza patak.

Kutak: Bak István kútja, Boristán kútja. Mező(k): Csórépataktól lefelé. Erdő(k): Dószai erdő. Környék: Komán hegy, Komán homloka, Komán patak.

Furnikár (Furnicari)

Furnikár a Szereten túli terület egyik kis faluja, ahol kis katolikus közösség él, amelynek katolikus temploma van.

Furnikár a Szeret bal partján, a folyó völgyében és a Furnukár dombon települt Tamásitól északra 3, Bákótól 8 kilométer távolságra délkeletre Tamási község faluja.

Természeti környezete a Szeret völgye és a Moldvai-fennsík kontakt övezetéhez tartozik. A mélyben kristályos talapzat található, amelyre a visszahúzódó tengerből neogén-quaternár üledékek rakódtak le dél felé enyhén dőlt rétegeket alkotva. A Szeret széles, folyosószerű völgyét a folyó jelenkori hordalékai töltötték fel több teraszszintet is kialakítva.

A falu neve román névadásra utal. Jelentése: „hangyabolyok” a *furnica* = hangya szóból, amit azonban nyüzsgés, morajlás értelemben is használnak, s embersokaságot is jelenthet.

A falu a 18–19. században keletkezhetett. Magyar lakói Bogdánfalváról telepedtek ide, Csuta bojár birtokára a 19. század elején. Legelőször Jerney János említette Fornikár néven a 19. század 40-es éveiben, 1841–1845. évi utazásáról készült könyvében. Jerney 14 családot, illetve 61 lélek katolikust említett, akik mind beszélik őseik magyar nyelvét.¹

Egyházi statisztikában a Misszió 1850. évi sematizmusában „Fornicar” néven jelent meg, ahol 83 hívő katolikust említettek.²

Kovács Ferenc közölte a jászvásári katolikus vikariátus 1857. évi jelentését, ahol a velényi plebánia fiókegyházai közt említették 69 magyar katolikus lakossal.³

Bákó megye a 19. század végén megjelent földrajzi szótárában néhány sorban leírták Furnikárt, mint ahol 38 család, illetve 130 lélek élt az egész faluban, akik 47 szarvasmarhát és 25 juhot tartottak.⁴

Az 1930. évi népszámlálás idején 263 lakosából 69-en voltak katolikusok. Nem jegyezték senkit magyarként.⁵

Az 1992. január 7-i népszámlálás alkalmával 518 lakosából 104 volt a katolikusok száma, akik közül Tánczos Vilmos egyetemi tanár kutatásai alapján 10-en ismerik és beszélik a magyar nyelvet.⁶

2005-ben 31 család, illetve 117 katolikus lélek élt Furnikárban.⁷

Katolikus templomát 1930-ban építették bornavázzal, paticsból (vályog). A Szent rózsafüzér királynője tiszteletére szentelték fel. Régen a velényi plebánia fiókegyháza volt 1946-ig, azután a diószéni, majd 1986 óta a ketrisi plebánia fiókegyháza.

Lakói földművesek, állattenyésztők, néhányan Bákóba ingáznak, ahol az iparban tevékenykednek.

¹ Jerney, 1851. 175.

² Gabor, 1996. 107.

³ Kovács, 1870. 50.

⁴ Racoviță, 1895. 289.

⁵ Domokos, 1987. 172.; Maniulă, 1938. 539.

⁶ Tánczos, 2001. 165.

⁷ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 320.

Fűrészfalva (Ferestrău)

Az Ojtozi-hágón túl, az Ojtoz patak völgyében egész sor település követi egymást. Sósmező román falut elhagyva részben vagy teljesen csángó települések sorakoznak: Herzsa, Fűrészfalva, Gorzafalva, és folytatódik a magyar falvak sora egészen Tatrosig, Onestig. Fűrészfalva részben magyar falu erős katolikus közösséggel.

Fűrészfalva a Brassó–Bákó országút mellett található az Ojtoz patak völgyében az egyesült Kis és Nagy Leszunc patak torkolatánál, 53 kilométerre Kézdivásárhelytől, 90 kilométerre Sepsiszentgyörgytől, 66 kilométerre Bákótól és 18 kilométerre Onyesttől.

Természeti környezete a kárpáti *flis*, gyűrt homokköővezetékhez tartozik. Ezek a kőzetek kevés életnyomot őriztek meg a gyors üledékképződés következtében. A szoros völgypataka meredek lejtők közé vágódott be. A környéken mészkövek, márgák, konglomerátok erősen cementált gyűrt rétegei találhatóak. A vidéken uralkodó a podzol és más erdei talajok.

A település neve a vidéken a lejtőket borító erdők fájának a feldolgozására, a fűrészüzemekre, *gáterekre* utal. Fűrész = ferestrău, párhuzamos magyar–román névadással.

Katolikus statisztikákban először a valószínűen 1776-ban megjelent *Névtelen jelentésében* fordult elő, amelyben a katolikus templomok helyzetéről számolt be. „Cereslev” néven, templom nélkül, összesen 20 katolikus hívővel.¹

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában Cheresste és Cherescha nevek szerepelnek, mindkettő a fűrészárú készítésére utaló. 15 ház, 11 családfő szerepelt, akik 8 ló- és 14 ökörfogatot tudtak kiállítani, ugyanis a szomszédos települések alapján ezt a falut jelentheti, ugyanis Gorzafalva után következik a felsorolásban.²

¹ *Diplomatarium Italicum*. 1939. 2. Kötet 505 Dok. Nr. CLXXVII.

² Domokos, 1987. 106.

Jerney János Fűrészfalvát nem említette, de feljegyezte Herzsát, a szomszéd falut, mint Gorzafalva fiókegyházát, amelynek katolikus lakói 40-en székelymagyarok voltak. Közel az Ojtozi-kapuhoz nagy hegyek, fenyvesek közt.¹

Az 1851. évi sematizmus szerint is Herzsa szerepelt 92 katolikus lakossal.²

Kovács Ferenc szintén Herzsát említette 57 katolikus lakossal, és megemlítette a Fűrészfalva mellett kialakult Hutát, ahol 91 magyar lakos élt, ahol az üveggéztetéshez szükséges kvarchomokot termelték ki, és ahol egy ideig, a 19. század utolsó harmadában üvegyár is működött, de egy tűzvész után bezárták ezt a gyárat. Az üzemet Cantacuzino herceg alapította, tőle örökölte egy Bogdán nevű, majd Negroponte, aki a 19. század végén az egész gorzafalva–herzsai uradalom tulajdonosa volt.³

Az 1930-as statisztikában a falu Ferestrău (Oituz) néven szerepel: ennek 591 lakosa közül 237 volt katolikus, és 93 vallotta magát magyarnak.⁴

1992-ben a népszámlálás alkalmával Fűrészfalva 1036 lakosából 427-en voltak katolikusok, akik közül Tánczos Vilmos egyetemi tanár felmérése szerint 300-an ismerik és beszélik a magyar nyelvet.⁵

2005-ben 150 katolikus család, illetve 412 hívő élt Fűrészfalván.⁶

A helység katolikus templomát 1951-ben építették és A kiseded Jézus Szent Teréze tiszteletére szentelték fel. A település katolikus lakói mindig a gorzafalvi plebániához tartoztak. Érdekességként viszont megemlíthetjük, hogy Herzsa egyáltalán nem szerepel a 20. század végi fiókegyházak névsorában, holott több helység máshol 1-2 hívővel is fiókegyházként szerepel.

¹ Jerney, 1851. I.179.

² Uo. I. 323.

³ Racoviță, 1895. 310.

⁴ Maniulă, 1938. 34–35., 538.

⁵ *Moldvai Magyarország* XII. évf. 3 (130) sz. 17.; Tánczos, 2001. 167.

⁶ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 329.

Fürészfalva lakói erdőgazdálkodással és állattenyésztéssel foglalkoznak. A falu határában homokbánya, mészkeőfejtő, mészégetőkemencék és vízfűrés is működött. Különösen jelentős ez utóbbi deszkagyára. Ezenkívül nyersolajat (pakurát) termelnek ki, és több szénsavas, vasas ásványvizet is ismerünk.

Az 1950-es években kolozsvári néprajzkutatók magyar anyagot gyűjtöttek Fürészfalván.

A fürészfalviak kapcsolatban vannak a közeli Háromszék lakóival, mindig vannak itt háromszéki magyar munkások. Így kedvezőek itt a magyar nyelv fennmaradásának a feltételei is.

Gajdár (Coman)

A Tázló völgyét széles, helyenként 10–20 km hosszú dombor választja el a Szeret-völgyi nagy csángó tömbtől. Ez a dombor harmadkori gyengén cementált üledékekből keletkezett (konglomerát, homokkövek), szerkezetileg antiklinális, nehezen átjárható, kevés út szeli át. Mintegy 70 km hosszú falat képez a két tájegység között. A Tázló-völgy legnépesebb katolikus közösségei mellett – Pusztina, Frumósza – a teljesen vagy részben csángólakta kis települések egész sora található itt: Esztufuj, Gajdár, Szerbek, Lárucu (Máriafalva), Szaloncka, Turul (Turluian), Berzunc, Gyidrácska, Kövesalja, Esztrugár stb. A többi faluban is élnek csángók kisebb-nagyobb számban. E települések közül egyesek nagyon régiek, mások az utóbbi századokban alakultak ki.

A hagyományörzés az egész csángómagyarságra jellemző. A Tázló mellékvölgyeiben számos, a néprajz szempontjából rendkívül jelentős csángótelep alakult ki. Ezúttal az egyik ilyen fontos győjtőpontot, Gajdárt mutatjuk be.

Gajdár a Turul folyóval egyesülő Rachitis (Rekettyés) mellék-pataka, a Tarai mentén fekszik, Sanduleni-től, a községközponttól 5 kilométerre, a bákó-lujzikalagor-sanduleni országúttól nem messze,